

**Orientační hodnocení
psychického vývoje dítěte
pro sociální práci**

Orientační hodnocení psychického vývoje dítěte pro sociální práci

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s:

Autoři:

PhDr. et PhDr. Radek Ptáček, Ph.D., MBA^{1,2}

RNDr. Hana Kuželová^{1,3}

¹ Psychiatrická klinika 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze

² Klinika dětského a dorostového lékařství 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze

³ Ústav biologie a lékařské genetiky 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Recenzenti:

Mgr. Klára Trubačová, Ministerstvo práce a sociálních věcí (sociální pracovnice)

Mgr. Alena Fleischnerová, Klinika dětského a dorostového lékařství Všeobecné fakultní nemocnice v Praze (dětský psycholog)

MUDr. Daniela Marková, Klinika dětského a dorostového lékařství Všeobecné fakultní nemocnice v Praze (dětský lékař)

Doc. MUDr. Ivo Paclt, CSc., Psychiatrická klinika Všeobecné fakultní nemocnice v Praze (dětský psychiatr)

1 OBSAH

1	OBSAH	2
2	ÚVOD	3
3	HODNOCENÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE DĚTÍ	4
	3.1 Norma a normalita v psychickém vývoji dětí.....	4
	3.2 Oblasti hodnocení psychického vývoje.....	5
	3.3 Metody hodnocení psychického vývoje	5
4	NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ	6
	4.1 Kognitivní vývoj.....	6
	4.2 Motorický vývoj.....	6
	4.3 Sociální vývoj.....	7
5	KOJENECKÝ VĚK	8
	5.1 Kognitivní vývoj	8
	5.2 Motorický vývoj.....	11
	5.3 Sociální vývoj.....	13
	5.4 Sebeobsluha, stravování, oblékání	14
	5.5 Hra	14
6	BATOLEČÍ VĚK	15
	6.1 Kognitivní vývoj	15
	6.2 Motorický vývoj.....	19
	6.3 Sociální vývoj.....	21
	6.4 Sebeobsluha.....	22
	6.5 Hra	22
7	PŘEDŠKOLNÍ VĚK	23
	7.1 Kognitivní vývoj.....	23
	7.2 Motorický vývoj.....	26
	7.3 Sociální vývoj	28
	7.4 Sebeobsluha	28
	7.5 Hra.....	28
8	MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK	29
	8.1 Kognitivní vývoj	29
	8.2 Motorický vývoj.....	29
	8.3 Hodnocení sociálního vývoje.....	30
	8.4 Sebeobsluha.....	30
	8.5 Hra	30
9	STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK A PUBESCENCE	31
	9.1 Kognitivní vývoj	31
	9.2 Motorický vývoj.....	31
	9.3 Sociální vývoj.....	31
	9.4 Sebeobsluha.....	31
	9.5 Hra	32
10	ADOLESCENCE	33
	10.1 Kognitivní vývoj	33
	10.2 Motorický vývoj.....	33
	10.3 Hodnocení sociálního vývoje.....	33
	10.4 Sebeobsluha.....	33
	10.5 Hra	34
11	ZÁZNAM O HODNOCENÍ VÝVOJOVÉ ÚROVNĚ	35
12	SLOVNÍK POJMŮ	37
13	POUŽITÁ LITERATURA	39

Orientační hodnocení psychického vývoje dítěte pro sociální práci je doprovodným textem k publikaci *Vývojová psychologie pro sociální práci* a není určena pro samostatné použití. Cílem této publikace je přehledné shrnutí základních charakteristik psychického vývoje dítěte v jednotlivých vývojových etapách tak, aby byl sociální pracovník (*pozn. V celém textu je používán výraz „pracovník“, nicméně rozumíme jím jak pracovníky, tak pracovnice.*) schopen **orientačně** zhodnotit, zda vývoj dítěte probíhá rámcově v plánu očekávané normy.

Text není diagnostickým nástrojem ani standardizovanou metodou. Poskytuje pouze orientační vodítka a rychlou referenci pro to, aby se sociální pracovník v kontaktu s dítětem určitého věku rychle zorientoval a odhadl, zda pozorované chování odpovídá tomu, co se od dítěte daného věku očekává nebo zda lze hodnotit více či méně závažné odchylky a je nutné zajistit spolupráci lékaře nebo jiného specialisty.

Publikaci nelze v žádném případě používat jako skutečnou diagnostiku psychického vývoje, ke které není ani sociální pracovník oprávněn. Nicméně očekává se od něj poměrně rozsáhlá znalost vývojových specifik a schopnost odpovědně posoudit, zda se dítě v daném prostředí vyvíjí orientačně v rámci normy. Pro použití textu je nezbytné prostudovat související publikaci *Vývojová psychologie pro sociální pracovníky*, která k problematice vývoje dítěte poskytne širší souvislosti.

Text podává přehled podstatných vývojových mezníků a charakteristik dle jednotlivých vývojových období. Autoři tuto strukturu považují za praktičtější než primární strukturu např. dle jednotlivých oblastí vývoje (kognitivní, sociální apod.). Text je úzce zaměřen na problematiku hodnocení psychického vývoje, vzhledem k rozsahu se nezabývá hodnocením rodičovských kompetencí v daném věku, vývojových potřeb ani způsobem jejich naplňování.

Každé vývojové období je členěno na hodnocení *motorického, kognitivního a sociálního vývoje*, pro účely sociální práce je doplněn též vývoj v oblasti *sebeobsluhy a hry*.

Autoři doufají, že text bude pro výkon sociální práce užitečný a poskytne základnu pro další studium vývojové problematiky dětí v kontextu sociální práce.

PhDr. Radek Ptáček, Ph.D.

RNDr. Hana Kuželová

3 HODNOCENÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE DĚTÍ

Psychický vývoj dítěte je úzce svázán s jeho vývojem somatickým a sociálním. Zvláště v mladším věku tyto oblasti nelze jednoznačně oddělovat. Kvalifikované posouzení vývoje dítěte je tedy vždy otázkou více odborností. V případě, že postupuje v pásmu očekávané normy, hodnocení psychického vývoje v předškolních obdobích obvykle hodnotí dětský lékař, který za takové posouzení také nese odpovědnost. V předškolním věku psychický vývoj již orientačně hodnotí učitelé v mateřské škole a při vstupu do školy je psychický vývoj, v tomto případě školní zralost, posuzován konkrétními postupy. Během školního věku nad vývojem dítěte dohlíží nejen lékař, ale na eventuální odchylky mohou upozornit i učitelé.

Sociální pracovník, i přestože nemá v této oblasti jednoznačně vymezenou roli, má mimořádně velkou odpovědnost, a to při kontaktu v podstatě se všemi svými dětskými klienty, protože různé odchylky od psychického vývoje mohou zůstat často bez povšimnutí nebo jim prostě, ve kterém dítě žije, nevěnuje dostatečnou pozornost. Proto je nutné, aby sociální pracovník vždy věnoval pozornost vývojovému stavu dítěte, a to nejen v oblasti stavu fyzického, ale též psychického, a tedy širěji i sociálního a emočního.

3.1 NORMA A NORMALITA V PSYCHICKÉM VÝVOJI DĚTÍ

Pro to, abychom mohli hodnotit, že určitý jev odpovídá „normě“, musí být tato nějakým způsobem definována. V lékařských a psychologických vědách při stanovování normy obvykle rozlišujeme několik hledisek:

a) Norma statistická

Tzv. statistická norma představuje jeden z nejčastěji aplikovaných způsobů hodnocení psychického vývoje dítěte. Posuzuje se zde aktuální vývojová úroveň dítěte vzhledem k reprezentativní, věkově odpovídající skupině. Na základě takového hodnocení můžeme říci, jak velké procento dětí dosáhlo v daném věku dané vývojové úrovně. Můžeme tak v určitém ohledu objektivně hodnotit dosaženou vývojovou úroveň vzhledem k tzv. věkově odpovídající populační normě. Toto hodnocení, které má samozřejmě řadu omezení, obvykle v oblasti psychického vývoje provádí psycholog s použitím standardizovaných psychologických testů, které mají zmiňované normy k dispozici. Na základě kritérií statistické normality hodnotíme například inteligenci. Norma statistická se vždy hodnotí v intervalu, tedy v určitém rozsahu hodnot. V tomto ohledu není tedy podstatná například konkrétní hodnota IQ, ale interval ve kterém se pohybuje (norma, širší norma, subnorma).

b) Norma fyziologická

Hledisko fyziologické se často se statistickým překrývá. Fyziologická norma říká, že co je „přirozené“, je i normální. Například u donošených zdravých novorozenců je fyziologická určitá míra svalového tonu. Pakliže dítě přiměřený svalový tonus nemá, můžeme konstatovat, že tento parametr je mimo fyziologickou vývojovou normu. Norma fyziologická se obvykle také hodnotí v určitém rozpětí (např. porodní hmotnost), nicméně některé parametry se hodnotí výhradně diskrétně – tedy přítomno/nepřítomno (například přítomnost reflexu).

c) Norma sociokulturní

Psychický vývoj se děje v konkrétním prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Každé sociokulturní prostředí má svá specifika, která se odrážejí v psychickém vývoji dítěte. Sociální pracovník v těchto souvislostech musí posuzovat, zda daná sociokulturní norma vývoje dítěte neohrožuje a zda je možné ji akceptovat, či nikoliv. Určité sociokulturní jevy lze posuzovat v pásmech – například míru samostatnosti, některé pouze diskrétně – například zaměstnaný/nezaměstnaný.

d) Norma zákonná

V dnešní společnosti je i v oblasti psychického vývoje nutné stanovovat zákonné normy. Pakliže bychom normu posuzovali pouze podle toho, zda je to časté nebo přirozené, mohli bychom v určitém ohledu konstatovat, že krást a lhát je normální, protože v určitém věku se lež i dětské krádeže mohou vyskytovat. Proto je nutné stanovovat normy, které určují, co je pro danou společnost v oblasti vývoje dětí zákonné. Účelem těchto zákonných norem je samozřejmě především děti chránit v kontextu jejich vývojových specifíků (např. zákonná hranice pro pohlavní styk), ale též dohlížet nad jejich vývojem (např. povinnost školní docházky). Norma zákonná se vždy posuzuje diskrétně (ano/ne). Zákon nelze dodržovat jen do určité míry.

e) Vývojová

Vývojová norma je v určitém smyslu pojmem zastřešujícím výše uvedené přístupy k hodnocení normality. Vývojová norma může být někdy překládána jako **norma očekávaná**. Vyjadřuje tedy skutečnost, že dítě z fyziologického, statistického, ale i sociokulturního a zákonného hlediska odpovídá tomu, co u dítěte tohoto věku očekáváme. Jako příklad lze uvést 6leté dítě, jehož inteligence odpovídá pásmu normy (tedy odpovídá normě statistické), ze zdravotního hlediska se vyvíjí zcela fyziologicky, nastoupil základní školní docházku (odpovídá normě zákonné) a chová se způsobem odpovídajícím 6letému chlapci v dané sociokulturní oblasti. U takového dítěte můžeme konstatovat, že odpovídá očekávané normě.

Sociální pracovník samozřejmě vždy hodnotí různé aspekty psychického vývoje, a proto se v důsledku může vyjádřit, zda pozorovaný stav dítěte odpovídá očekávané, tedy vývojové normě, nebo nikoliv. V případě i pouhého podezření na odchylku některého parametru vývoje dítěte musí kontaktovat příslušné odborníky.

Vývojová norma se tedy vždy hodnotí v určitém **pásmu**. Obdobně je tomu i v této publikaci. Málokteré vývojové mezníky mají danou zcela konkrétní normu a čas jejího naplnění. V případě jednotlivých období není podstatné, zda dítě splňuje vše a bez výhrady, ale zda jeho výkon tomuto pásmu **orientačně** odpovídá. Z tohoto důvodu není ani jednoznačný konsensus v odborné literatuře, co je přesná norma pro daný věk. Z tohoto důvodu se různé publikace v časovém vymezení určitých jevů nebo jejich specifických mohou odlišovat. Obdobně tato publikace nevyčerpává veškeré charakteristiky sledovaných období, ale pouze ty, která autoři vybrali na základě aktuální odborné literatury a své klinické zkušenosti a ty, které je možné pozorovat nebo vyvolat v kontextu sociální práce.

3.2 OBLASTI HODNOCENÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE

Psychický vývoj je sice pouze jednou ze složek vývoje celkového, nicméně nejedná se o jednu nediferencovanou oblast, ale o širokou množinu specifických jevů a vývojových oblastí. Ty jsou obvykle děleny na tři základní oblasti: **motorickou, kognitivní** a **socioemoční**. Oblastí, kde se setkávají všechny tyto základní roviny vývoje, je specifická oblast **hry**. Pro účely sociální práce je též vhodné posuzovat úroveň vývoje **sebeobsluhy**. Tato úroveň je spjata nejen s dosahovanou úrovní psychického vývoje, ale též se způsoby výchovy rodičů.

3.3 METODY HODNOCENÍ PSYCHICKÉHO VÝVOJE

Mezi základní nástroje posuzování úrovně psychického vývoje v podstatě ve všech oblastech patří metody **pozorování** a **rozhovoru**. Pozorovat je možné chování dítěte v různých situacích, ale též v interakci s rodičem. Rozhovor s rodičem je důležitou součástí hodnocení psychického vývoje zvláště u mladších dětí. Naopak u dětí starších se bez něho obejdeme. Specifickou metodou hodnocení vývoje dětí může být **volná** i **strukturovaná hra** (dáváme dětem plnit různé úkoly).

V psychologické diagnostice jsou specifickou skupinou **psychologické testy**. Ty jsou ovšem určeny pouze pro kvalifikované psychology a v současné době zůstávají zcela mimo sociální práci. Skupinu metod, které ovšem v sociální práci v určitých případech použít lze, představují **hodnotící a sebehodnotící škály** a **dotazníky**. Použití těchto metod v sociální práci se začíná rozvíjet zvláště v zahraničí. Vždy se jedná o metody, které jsou určeny přímo pro sociální práci.

Pro zhodnocení psychického vývoje ze strany sociálního pracovníka vždy ovšem zůstanou především metody pozorování a rozhovoru, jejichž výsledky v případě podezření na vývojové odchylky vždy předává dalším odborníkům.

4 NOVOROZENECKÉ OBDOBÍ

4.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
0	0-1	reflexní chování, vnímání světlosti a zvuku

Zrakové vnímání

rok	měsíc	funkce
0	0-1	zpozoruje předmět v zorném poli, krátce sleduje očima

Sluchové vnímání

rok	měsíc	funkce
0	1	reflexní slyšení: reakce křikem při hlasitém hluku reakce na zvuky – zpozorní, naslouchá (event. krátce hledá zdroj zvuku očima)

Řeč

rok	měsíc	funkce
0	0-1	reflexní křik novorozence (1.-6. týden)

4.2 MOTORICKÝ VÝVOJ

Hrubá motorika

rok	měsíc	funkce
0	1	novorozenecké reflexy

Jemná motorika

rok	měsíc	funkce
0	1	úchopový reflex, polykací a sací reflex

4.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ

Sociální vztahy

rok	měsíc	funkce
0	0-3	nediskriminované reakce k lidem – tzn. reakce na lidi, ale obecně stejné; preferenci lidského hlasu, tváře

Komunikace

rok	měsíc	funkce
0	3	tzv. sociální úsměv/smích – úsměv na lidskou tvář

Imitace

rok	měsíc	funkce
0	0-3	napodobuje zhruba výraz obličeje dospělého

5 KOJENECKÝ VĚK

5.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
0	2	poznávání tvarů
0	3	fixování předmětů, sleduje známé předměty
0	4	rozlišuje lidské obličeje od předmětů
0	5	koordinace vizuálních a uchopovacích schémat
0	7	pochopení konstantnosti velikosti předmětů, znovu rozpozná známé osoby
0	8	pochopení stálosti objektu
0	10	pochopení konstantnosti tvaru
0	11	poznání vlastního obrazu v zrcadle
1	0	pochopení konstantnosti velikosti známých osob
1	2	vzrůstající poznání vlastní identity
1	3	pochopení množství 1

Pozornost

rok	měsíc	funkce
1	0–6	automatická pozornost (orientační reflex), narůstá vytrvalost při sledování cílů

Vizuální a verbální paměť

rok	měsíc	funkce
0	9–12	permanence (stálost) objektu – nalezne zakrytý předmět

Řešení problémů

rok	měsíc	funkce
0	0–6	jednoduchá manipulace a explorace (hračky uchopuje, mává s nimi)
0	6–7	aktivuje ozvučené hračky (chrastí chrastítkem, zvoní zvonkem) nediferencovaná manipulace (bouchá hračkou o podložku, překládá z ruky do ruky, dává do úst, okusuje)
0	7–8	počátek předmětných vztahů (tuká kostkou do kostky, vyjme předmět z nádoby)
0	10	zkoumá detaily, začíná diferencovat části; přitáhne hračku za provázek (rozumí spojení)
0	10–11	pokouší se vložit předmět do nádoby, otvoru
1	0	diferencovaná manipulace (tužkou tuká o papír, papír mačká) počátky konstruktivní hry (věž)

Zrakové vnímání

rok	měsíc	funkce
0	2–3	očima sleduje pohybující se předměty (v celém rozsahu) ihned zpozoruje předložený předmět (např. kostka)
0	4	uchopené předměty prohlíží očima postřehne drobeček, tabletku apod. – opožděný krátký pohled
0	5–6	očima hledá předmět, který mu upadne (nebo dospělý záměrně upustí)
0	6–7	sleduje a pokouší se uchopit drobečky, kuličku apod.
0	9–10	zajímá se o detaily a preferuje drobné předměty před výraznými očima dává předměty do vztahů (rozumí spojení kroužku s provázkem, předměty přiřadí – eventuelně jen očima – k otvorům či nádobkám apod.)
0	10–11	odkryje zakrytý předmět
1	0	zájem o obrázky (plácá do nich, prohlíží je) očima poznává/ukáže některé běžné předměty

Sluchové vnímání

rok	měsíc	funkce
0	2	pozornost při akustických podnětech, naslouchání
0	3	otáčení hlavy ve směru zdroje zvuku převrací oči ke zdroji zvuku (v zorném poli, chrastítka apod.)
0	4	hledá zvuk – pohybuje hlavou a očima, uklidnění při hlasech a hudbě, napodobuje broukání
0	5	rozlišování zvuků příjemných (známé hlasy, smích, hudba, zvony) a zvuků nepříjemných otáčí se za zvukem (mimo zorné pole, i při zaujetí hrou)
0	7	zdokonalení hledání zdroje zvuku, lokalizace tónu mimo oblast obličeje pomocí otáčení hlavy a pohledu
0	8	napodobí hluky (např. klepání, zvuk gumové hračky) rozumí tónu hlasu (zákaz, zavolání); rozumí svému jménu
0	9	rozumí jednoduchým slovům
0	10–11	zpozorní při známých slovech rozumí základním pokynům, na pokyn předvede některé hry (papa, paci paci apod.)
0	11–12	očima vyhledává jmenované předměty
1	0	uposlechne jednoduché pokyny (dej mi míč) a zákazy (ne)

Řeč

rok	měsíc	funkce
0	2	směřovaný křik, volání, emocionální křik (5.–7. týden)
0	3	broukání (kratší i prodloužené samohláskové zvuky)
0	5–7	jednoduché slabiky (ba, ga, da, při pláči „mama“) izolované zvuky (napodobuje mlaskání apod.)
0	7–9	žvatlání – duplikace slabik (baba, tata...)
0	8–9	první slůvko s významem počínající porozumění slovům
0	9	žvatlání, napodobování
0	10	narůstající porozumění slovům
0	10–11	4 „slova“, jednoduchý intonační žargon
1	0	počátky řeči, 6 „slov“, rozvinutý žargon

Verbální a pojmové porozumění

rok	měsíc	funkce
1	0	rozumí názvům několika předmětů rozumí několika pokynům

5.2 MOTORICKÝ VÝVOJ

Hrubá motorika

rok	měsíc	funkce
0	2	na krátkou dobu ležíc na břišku zvedá hlavu
0	3	ležíc na břišku pohybuje hlavou, s pomocí paží zvedá hlavičku
0	5	zvedá hlavu ležíc na zádech
0	6	sedí po posazení s cizí pomocí
0	7	obrací se ze zad na bříško
0	8	sedí po posazení bez pomoci (zvedne se do sedu bez opory) zvedá se s oporou do vzpřímeného kleku a stoje obrací se z bříška na záda, s pomocí stojí
0	9	sedí bez opory, leze na břišku
0	10	samostatně se posadí, leze
0	11	postaví se s oporou o nábytek chodí s oporou (kolem nábytku, za ruku)
1	0	bez pomoci se postaví, stojí krátkou dobu, první samostatné kroky
1	1	jde, drží se za ruku, resp. se přidržuje

Jemná motorika

rok	měsíc	funkce
0	2	počínající mimická hra, koordinace očních pohybů
0	3	fixuje předmět očima a sleduje ho uchopí předmět podaný do ruky
0	4	přechod k aktivnímu uchopování, pohybuje s předměty, které mu dáme do ruky palmárně uchopuje předložené předměty počátek přijímání potravy lžící
0	4-7	koordinace oko-ruka
0	5	uchopování celou dlaní a nataženým palcem (např. chrastítko)
0	6	rukou si dává předměty k ústům
0	7	pije z podaného hrnku, olíže do čista lžící
0	8-9	větší předměty uchopuje do prstů (radiálně – digitální úchop) menší předměty (kulička, provázek) uchopuje nůžkově samo drží láhev předání předmětu z jedné ruky do druhé
0	9-10	opozice palce a ukazováku (klíštkový, pinzetový úchop)
0	10	prudké volní uvolnění úchopu
0	11	dokonalá špetka počátek volního kousání a žvýkání
1	0	přežvykuje pevnou stravu dosahuje volního uchopování (postaví věž ze 2 kostek, hází míčkem, vkládá předměty do nádobky, vhodí kuličky do lahvičky)

Orální motorika

rok	měsíc	funkce
0	6-7	přijímá tuhou stravu (kousky, mačkané pokrmy) při hře okusuje hračky
0	8-9	jí samo sušenku přijímá tekutiny z hrníčku

5.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ

Sociální vztahy

rok	měsíc	funkce
0	0–3	nediskriminované reakce k lidem, reakce na lidi, ale obecně stejné, preference lidského hlasu, tváře
0	3	tzv. sociální smích – úsměv na lidskou tvář
0	5	zaměření na známé lidi, evidentní diferencované sociální reakce, úsměv jen na známé lidi
0	8	separační úzkost, strach z cizích lidí, lezení za rodičem, který se vzdaluje
0	11	zapojuje se do reciproční hry s dospělým (kutálení míčkem apod.)
1	0	strach z cizích lidí podává hračku svému obrazu v zrcadle

Komunikace

rok	měsíc	funkce
0	2	vokalizuje v reakci na sociální kontakt
0	6	začíná užívat jednoduchá gesta (natahuje ruce po pochování) tónem hlasu vyjadřuje emoční naladění
0	9	zaměřuje pozornost na předměty při společné hře s rodiči (prohlíží s nimi hračky apod.) ukazuje druhým své hračky a zajímavé předměty sleduje směr pohledu očí rodičů zapojuje se aktivně do sociálních her (paci paci, schovávaná) „ptá se očima“ rodičů na význam situace (sociální odkazování)
1	0	rozumí gestu ukazování užívá samo ukazování prstem gesty projevuje svá přání

Imitace

rok	měsíc	funkce
0	6–7	opakuje aktivity, které má ve svém repertoáru napodobuje řečové zvuky, které má ve svém repertoáru
0	8–10	Napodobuje nová gesta a zvuky
1	0–3	Napodobuje nový pohyb (který dosud samo neprovádělo)

5.4 SEBEOBSLUHA, STRAVOVÁNÍ, OBLÉKÁNÍ

rok	měsíc	funkce
0	4	přidrží si lahvičku při krmení
0	6	přijímá tuhou stravu (mačkané jídlo)
0	7-8	jí samo sušenku, rohlík apod pije z hrnečku (který drží dospělý).
0	8-9	samo si drží lahvičku s pitím
0	10	spolupracuje při oblékání (nastavuje ruce, nohy)

5.5 HRA

rok	měsíc	funkce
1	0	jednoduchá funkční hra (přikládá si hřebínek k hlavě, jezdí autíčkem)

6 BATOLECÍ VĚK

6.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
2	3	vložení kruhu, čtverce, trojúhelníku do matrice
2	10	znovu rozpozná známá místa
3	1	navzájem přiřadí základní barvy
3	6	simultánní pochopení množství 2
3	9	vložení komplikovaných tvarů do matrice

Vizuální a verbální paměť

rok	měsíc	funkce
1	6-12	nalezne zakrytý předmět po přemístění, pamatuje si správné místo pamatuje si cestu na známá místa
1	3-12	snaží se opakovat nová slova
2-3		pamatuje si různá místa ve svém okolí nebo cestu i na zcela nové místo
2	6-12	na pokyn opakuje řadu 2 čísel nebo názvy 2 věcí vypráví o událostech, které se staly před několika dny (opakuje vyprávění dospělých)
3		na pokyn opakuje řadu 3 slov nebo čísel umí své celé jméno a ví, jakého je pohlaví

Pozornost

rok	měsíc	funkce
1	0-6	automatické pozornost (orientační reflex), narůstá vytrvalost při sledování cílů
2-5		dokončí kratší zajímavé úkoly

Vizuoprostorové a konstruktivní dovednosti

rok	měsíc	funkce
1	0	počátky konstruktivní hry (věž ze 2 kostek)
1	6	napodobí pohyb „vláčku“ z kostek
2	0	konstruktivní hra – vertikální i horizontální řazení (staví věže, vlak nebo plot)
2	6	kombinace vertikálního a horizontálního řazení (vláček s komínem)
3	0	napodobí most z kostek složí jednoduché půlené obrázky

Početní dovednosti

rok	měsíc	funkce
3		rozumí pojmům jedno/málo/hodně zná názvy čísel (říká číselnou řadu – s chybami)

Zrakové vnímání

rok	měsíc	funkce
1	0	zájem o obrázky (plácá do nich, prohlíží je) očima poznává/ukáže některé běžné předměty
1	1	přiřadí kruhový tvar k příslušnému otvoru (ze 3 základních)
1	3	dívá s selektivně na obrázky
1	6–9	vloží 3 základní geometrické tvary do otvorů (ze 3 základních) pozná a ukáže některé známé obrázky
2	0	pozná snadno obrázky běžných věcí nebo zvířat pozná činnost na komplexním obrázku nalezne před jeho očima schovaný předmět po kratší latenci (1 ze 3 krabiček)
2	6	přiřadí spolehlivě základní geometrické tvary (kruh, čtverec, trojúhelník) k příslušným otvorům
3	0	pozná nedokončený obrázek najde detaily na komplexních obrázcích určí odlišný prvek (neznámé geometrické tvary)

Sluchové vnímání

rok	měsíc	funkce
1	0	uposlechne jednoduché pokyny (dej mi míč) a zákazy (ne) očima vyhledává jmenované předměty
1	2	reaguje na jméno, rozhovory v okolí, zpěv, tikot hodin
1	5	zpěv tónů
1	6	na vyžádání opakuje jednotlivé slovo (3 slabiky) pozná znělku z TV nebo některé písničky ukazuje jmenované běžné předměty a obrázky
1	6–9	splní jednodušší pokyny (bez doprovodu gest, např. polož míček na stůl)
1	8	ukáže jmenované části těla, ukáže 4 jmenované věci
2	0	rozumí slovesům (názvům činností) odpoví na uzavřené otázky (ano/ne)
2	9	opakuje 4 slabiky
2	10	ukazuje činnost na obrázku
3	0	rozumí otázkám typu kdo, co, kde?

Řeč

rok	měsíc	funkce
1	0	počátky řeči
1	3	10–20 slůvek
1	6	20–30 slov jednoslovná věta tvoří 2–3slovné kombinace
2	0	více než 50 slov 3–4slovné věty doplňuje slova písniček nebo říkanek pojmenuje řadu obrázků 1. věk otázek (Otázky „Co?“) užívá „ano“, pochopení pojmenovací funkce slov
2	1	užití „já“ a „můj“, otázky „kde?“

2	6	věty z 8–9 slov skloňuje a časuje většinou správně popíše jednoduše užití předmětu (klíčem zamykáme, nůžky jsou na stříhání) zpívá zřetelně melodii
2	8	užívání futura pomocí adverbálních přívlasků (pojedu teď), otázky „kdy?“, počínající flexe (skloňování, časování), přibývající vytváření pojmů, časová adverbia prézenta (teď)
2	9	uvádí jméno a příjmení
3	0	tvoří souvětí (spojení a, ale) umí říkanky nebo písničky užívání plurálu

Verbální a pojmové porozumění

rok	měsíc	funkce
1	0	rozumí názvům několika předmětů rozumí běžným pokynům
1	6	ukazuje pojmenované části těla, předměty nebo obrázky známých věcí
2	0	pozná/ukáže děj nebo činnost na obrázku
2	6	rozumí pojmům velký/malý rozumí 2 předložkám (dej hračku – na, do, pod, vedle, před, za, mezi) ukáže předměty definované funkcí (čím jezdíme, z čeho pijeme)
3	0	rozumí 3–4 předložkám chápe vztahové pojmy (větší–menší, delší–kratší, nahlas–potichu, lehčí–těžší, nahoru–dolů) určí některé základní barvy

Řešení problémů

rok	měsíc	funkce
1	0	diferencovaná manipulace (tužkou ťuká o papír, papír mačká) počátky konstruktivní hry (věž)
1	3	spontánně čmárá tužkou navléká tvary na tyčku (trn)
1	6	použití nástroje (pomoc tyčky vyštourá hračku pod skříňkou) vysype kuličku z lahvičky (bez pomoci či předvedení) vloží tvary do otvorů (pokus/omyl) ovládá mechanické hračky spontánně přiřazuje podobné věci k sobě

2	0-6	rozlišuje velikost seskupuje předměty logicky/funkčně k sobě patřící poznává vztah celek-část přiřadí předměty k obrázkům
3	0	třídí předměty podle barvy nebo tvaru

6.2 MOTORICKÝ VÝVOJ

Hrubá motorika

rok	měsíc	funkce
1	0	první samostatné kroky
1	1	jde, drží se za ruku, resp. se přidržuje
1	3	samostatně jde (chůze o širší bázi) volně stojí
1	6	jde do schodů, přidržuje se (dětský krok) začíná běhat
2	0	jde ze schodů, přidržuje se (dětský krok) poskočí sounož na místě, seskočí z obrubníku kope do míče
2	2	1 vteřinu stojí na jedné noze, jde po schodech nahoru
2	6-7	střídá nohy při chůzi ze schodů
3	0-4	jde po schodech nahoru a dolů (střídá obě nohy) chvilku stojí na jedné noze skáče do dálky (překoná menší vzdálenost) nebo do výšky (10-15 cm) jezdí na tříkolce (šlape do pedálů)

Jemná motorika

rok	měsíc	funkce
1	0	dokáže na sebe postavit 2 kostky, umí vhodit kuličky do lahvičky
1	3	postaví věž ze 3 kostek zasune kuličky do dírek spontánní bezobsažné čmárání
1	4	obrací listy knihy
1	5	čmárá kruh

1	6	staví věž ze 4 kostek, samostatně jí lžící a pije z hrnku
1	8	otevře zdrhovadlo (zip)
1	9	s pomocí si umyje a usuší ruce
1	10	rozšroubuje dózu, cukřenku
1	11	navléká velké perly
2	0	postaví věž z více kostek (6–7), napodobuje z kostek vlak, řadí kostky za sebe protáhne tkaničku očkem zavíracího špendlíku napodobuje kresbu, kruhové či vertikální čmáranice
2	1	palec směřuje vpřed vzhůru při držení tužky, kreslí svislé čáry
2	2	užívá kliku u dveří
2	3	hází balon nad hlavu
2	9	čmárání s významem
3	0	postaví věž z 10 kostek navléká korálky na tkaničku tužku drží v prstech pokouší se stříhat nůžkami nakreslí podle předlohy (bez předvedení) kruh

Grafomotorika

rok	měsíc	funkce
1	3	spontánně čmárá tužkou
1	6	hrubá nápodoba tahu (odliší čmárání od rovné čáry)
2	0	napodobí přibližně horizontální, vertikální a kruhový tah
2	6	pokus o nápodobu křížku (2 nebo více paralelních čar)
3	0	napodobí křížek obkresluje podle vzoru kruh, vertikální i horizontální čáru počátky obsahové kresby (sluníčko apod.)

6.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ

Sociální vztahy

rok	měsíc	funkce
1	0	strach z cizích lidí podává hračku svému obrazu v zrcadle se zájmem při hře pozoruje druhé děti
1-3		prosazuje svá přání a záměry negativismus – odmítá splnit pokyny (tzv. období vzdoru) opakuje činnost, které se dospělí smějí
2	0	pozná vlastní obraz v zrcadle (pojmenuje, ukáže) paralelní hra (hraje si vedle dětí, s podobnou hračkou, stejným stylem)
2-3		chce vše dělat samo dožaduje se časté pozornosti dospělých
3		asociativní hra (nabízí a bere si od dětí hračky) zapojuje se do společných pohybových her vytváří krátkodobá přátelství

Komunikace

rok	měsíc	funkce
1	1-2	užívá modulovaný oční kontakt („koketuje“, stydí se, pokukuje) záměrně provokuje – překračuje zákaz a sleduje reakce dospělých spontánně užívá komunikační gesta (tleskání, mávání, „prosím“)
1	3	dožaduje se pomoci vede druhé za ruku, aby jim něco ukázalo
2	0	řeč je spontánně doprovázena/koordinována s gesty užívá významová gesta/znaky (jako kompenzaci chybějících slov) komentuje bezprostřední dění (slovy nebo gesty)

Imitace

rok	měsíc	funkce
1	0-3	napodobuje nový pohyb (který dosud samo neprovádělo)
1	6	spontánně napodobuje domácí práce (utírá prach, zametá apod.)
2	0	paralelní hra – napodobuje hru druhých dětí
3	0	nápodoba sociálních rolí v symbolické hře

6.4 SEBEOBSLUHA

rok	měsíc	funkce
1	0	pomáhá při oblékání (natahuje ruce)
1	3	jí samo lžičkou – bryndá
1	6	jí samo lžičkou, už ji při jídle neobrací samo pije z hrnku nasadí si čepici
2	0	jí samo dosti čistě samo se hlásí o vyprázdnění
2	8	nasazuje si volnější boty, natáhne rukávy trička apod.
3	0	samo jí i pije obleče se (pod dohledem, kromě nepřístupného zapínání apod.) rozepíná i zapíná knoflíky rozlišuje přední a zadní část oděvu samostatně si umývá i utírá ruce spolehlivé udržování čistoty, nevyžaduje pomoc ani dohled

6.5 HRA

rok	měsíc	funkce
1	1–6	počátky konstruktivní hry (kostky, stavebnice, kresba)
1	6	jednoduchá napodobivá a symbolická hra (nakrmí panenku, napodobuje domácí práce)
2	0	v symbolické hře je loutka/panenka sama aktérem (myje se apod.)

7 PŘEDŠKOLNÍ VĚK

7.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

Kognitivní vývoj – stadium názorného myšlení

rok	měsíc	funkce
4	6	simultánní pochopení množství 3
4	7	udává své pohlaví
5	0	znalost dnů v týdnu a ročních dob (neuspořádaně)
5	6	simultánní pochopení množství 4

Vizuální a verbální paměť

rok	měsíc	funkce
3-4		určí, co se změnilo / co jsme schovali – 1 výrazný prvek pamatuje si obrázek (1–3 věci), najde je mezi ostatními
4-5		na pokyn opakuje řadu 4 slov nebo čísel; opakuje věty z 4–6 slov zná své bydliště, křestní jména rodičů, názvy ročních období, dnů v týdnu, názvy materiálů (např. dřevo, sklo, papír) zná klasické pohádky nebo dětské příběhy, pamatuje si jména hlavních hrdinů
5-6		určí, co se změnilo / co jsme schovali – 2 nebo více prvků, zaznamenává detaily vybaví si 3 z 5 předložených obrázků po krátké latenci

Pozornost

rok	měsíc	funkce
2-5		dokončí kratší zajímavé úkoly
6		dokončí kratší „nudný“ úkol (max. do 5 min.)

Verbální úsudek

rok	měsíc	funkce
3-4		slovy řeší jednoduché problémové situace (co uděláš, když máš hlad; proč se máme rozhlédnout, když jdeme přes silnici) určí funkci běžných předmětů (na co je čepice, na co je tužka)
4-5		doplňuje slova podle analogií (slon je velký, myš je...)
5-6		vysvětluje jednoduché rozdíly (v čem jsou jiné např. auto/loď, strom/květina apod.)

Vizuoprostorové a konstruktivní dovednosti

rok	měsíc	funkce
3		napodobí most z kostek složí jednoduché půlené obrázky
4		napodobí složitější symetrické modely z kostek (zeď, šikmý most apod.) složí skládačku ze 3–4 prvků
5		napodobí bránu z kostek
6		napodobí asymetrické stavby (schody apod.)

Početní dovednosti

rok	měsíc	funkce
3		rozumí pojmům jedno/málo/hodně zná názvy čísel (říká číselnou řadu – s chybami)
4–5		základní pojetí počtu; porovnání množství – pojmy více/méně/stejně
5–6		určí počet do 10 prvků správně s názorem (užitím prstů) zvládá jednoduché výpočty (2 + 3 apod.)

Řešení problémů

rok	měsíc	funkce
3		třídí předměty podle barvy nebo tvaru
4–5		určuje kategorie; najde předmět, obrázek, který do skupiny nepatří
5–6		uspořádá obrázky podle logického pořadí určí nebo doplní chybějící detail

Zrakové vnímání

rok	měsíc	funkce
3		pozná nedokončený obrázek najde detaily na komplexních obrázcích určí odlišný prvek (neznámé geometrické tvary)
4		přiřazuje správně i nepravidelné nové geometrické tvary, tvary písmen, číslice, napodobí jednoduchý vzor – střídání korálek
5–6		pozná rozdíly orientace a polohy různých tvarů (pravá/levá i vertikální) napodobí složitější vzorec (střídání 3–4 prvků)

Sluchové vnímání

rok	měsíc	funkce
3	0	rozumí otázkám kdo, co, kde?
3	6	opakuje šestislabičnou větu nebo 2 čísla
3	6–12	rozumí otázkám typu k čemu, proč, co uděláš, když?
4	6	opakuje osmislabičnou větu nebo 3 čísla
5	6	opakuje desetislabičnou větu nebo 4 čísla
5–6		určí první hlásku ve slově pozná jemné rozdíly hlásek

Řeč

rok	měsíc	funkce
3	0	užívání plurálu
3	2	počínající 2. věk otázek (otázky „proč?“), užívání „ty“ a „tvůj“
3	3	uvádí protiklady (malý–velký)
3	6	užívání minulého času
3	7	užívání všech slovních druhů
4	0	užívání hlavních a vedlejších vět užívá podmiňovací způsob vypráví krátké příběhy stadium intelektualizace řeči fyziologická dyslalie omezena na několik hlásek (r, ř, l nebo s, c apod.)
4	6	užívání podmiňovacího způsobu
4	9	užívání budoucího času např. (až budu velká, budu chodit do školy)
5	0	ovládnutí artikulace (pražský), větné skladby a flexe

Verbální a pojmové porozumění

rok	měsíc	funkce
3	0	rozumí 3–4 předložkám chápe vztahové pojmy (větší–menší, delší–kratší, nahlas–potichu, lehčí–těžší, nahoru–dolů) určí některé základní barvy
4–5		určí obrázky podle užití rozumí názvům kategorií (co je/není zvíře apod.)
5–6		chápe pojmy vpravo/vlevo rozumí některým časovým pojmům (ráno, večer, zítra, v sobotu) chápe pojmy stejný–jiný

7.2 MOTORICKÝ VÝVOJ

Hrubá motorika

rok	měsíc	funkce
3	0–4	jde po schodech nahoru a dolů (střídá obě nohy) chvilku stojí na jedné noze skáče do dálky (překoná menší vzdálenost) nebo do výšky (10–15 cm) jezdí na tříkolce (šlape do pedálů)
3	8	5 vteřin stojí na jedné noze
3	9	poskakuje po jedné noze
4	9	10 vteřin stojí na jedné noze
5	0	skáče se střídáním nohou chůze po kládě nebo kladince
5	3	chytá hozený míč

Jemná motorika

rok	měsíc	funkce
3	1	stříhá nůžkami
3	3	zapne si knoflíky
3	4	samostatně si čistí zuby a kloktá
3	5	samostatně si umyje a usuší ruce
3	6	kreslí kruh podle předlohy
3	8	otáčí klíčem (ve dveřích nebo hračce)
3	9	kreslí hlavonožce
4	0	kreslí kříž podle předlohy
4	9	kreslí domy
5	0	kreslí čtverec podle předlohy
5	6	„napíše“ podle předlohy jednoduchá slova

Grafomotorika, kresba lidské postavy

rok	měsíc	funkce
3		napodobí křížek obkresluje podle vzoru kruh, vertikální i horizontální čáru počátky obsahové kresby (sluníčko apod.)
3	6	lidská postava – hlavonožec – kreslí obličej, později přidává ruce a dlouhé nohy
4		obkresluje čtverec obsahová kresba – hlavonožec, strom, kytička apod.
5		obkreslí podle vzoru obdélník a trojúhelník tiskacími písmeny napíše vlastní jméno různorodá obsahová kresba dvojdímní kresba lidské postavy, trup
6		kosočtverec ve spontánní kresbě množství detailů, adekvátní proporce

7.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ

Sociální vztahy, sebepojetí, hra

rok	měsíc	funkce
3		dobře snáší kratší separace od rodičů (MŠ apod.) umí spontánně pozdravit, poprosit, poděkovat kooperativní hra, spolupracuje s druhými vytváří krátkodobá přátelství
4-6		chová se společensky, zdvořile vůči cizím lidem, začíná užívat vykání prosociální projevy (pomáhá druhým dětem, utěšuje apod.) dovede střídat role podle situace (vedení, podřizování, soutěžení, spolupráce) trvalejší přátelské vztahy

Komunikace

rok	měsíc	funkce
3-5		„přehrává“ společenské projevy (pseudodospělé chování)

7.4 SEBEOBSLUHA

rok	měsíc	funkce
4		samostatně při koupání (s částečným dohledem)
5		samostatně se oblékne a upraví (včetně zapínání, kromě tkaniček)
6		zavazuje tkaničky

7.5 HRA

rok	měsíc	funkce
3-4		provádí další sekvence nebo scénáře symbolické hry, tvoří příběhy
5-6		organizuje divadlo, vyhledává rekvizity, vytváří scénáře

8 MLADŠÍ ŠKOLNÍ VĚK

8.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

Vizuální a verbální paměť

rok	měsíc	funkce
6	0	umí pojmenovat různé odstíny barev vyhledá tvar, odliší obrázek lišící se vertikální polohou, vyhledá v řadě dva shodné obrázky, doplní chybějící části v obrázku pozná již viděné obrázky
6-7		opakuje řadu 5 slov nebo čísel opakuje souvětí vypráví obsah povídky, kterou právě slyšelo, vybavuje si detaily zná dny v týdnu ve správném pořadí, měsíce v roce, místopisné názvy

Verbální úsudek

rok	měsíc	funkce
6-7		vysvětlí podobnosti pojmů (v čem jsou si podobné...) závislost na pozorovatelné skutečnosti (učí se proto počítat jablka, hrušky apod.)

Zrakové vnímání

rok	měsíc	funkce
6-7		dokončena pravolevá orientace ukáže pravou a levou stranu na sobě i na druhém člověku dokáže se soustředit na potřebný zrakový podnět

8.2 MOTORICKÝ VÝVOJ

Hrubá motorika

rok	měsíc	funkce
6	0	chůze mezi překážkami, po schodech, nerovném terénu, udržení rovnováhy na jedné noze, skákání po jedné noze, skákání sounož, skok do dálky, do výšky, přes švihadlo házení, chytání míče, trefa na cíl, kop do míče plazení jízda na kole

Jemná motorika a grafomotorika (Kresba lidské postavy)

rok	měsíc	funkce
6	0	typické znaky – zohledněné proporce, končetiny napojené na správném místě, hlava napojená na krk, postava má vlasy, v obličeji pozorujeme výraz, můžeme rozpoznat pohlaví; typický znak – kresba oblečení přes tělo (průhlednost)
7	0	zlepšení proporcí postavy, obrázek je reálnější, včetně oblečení je schopno zobrazit kresbou libost a nelibost
7–9		kreslí postavy z profilu, mají však potíže s napojením končetin, postupně přidávají pohyb a činnost postavy

8.3 HODNOCENÍ SOCIÁLNÍHO VÝVOJE

Sociální vztahy, sebepojetí, hra

rok	měsíc	funkce
6+		potřeba zvýšené socializace, dítě vyhledává kolektiv, aktivně a spontánně se zapojuje do hry a aktivity ostatních

8.4 SEBEOBSLUHA

rok	měsíc	funkce
6	0	samostatně zvládá sebeobsluhu na toaletě, při mytí a čištění zubů, obouvání, oblékání a vysvlékání, při jídle používá příbor
6+		dítě by mělo být plně schopno základní sebeobsluhy, je schopné vzít si např. připravené jídlo z lednice a samo se najíst

8.5 HRA

rok	měsíc	funkce
6+		mohou přetrvávat ještě hry, o kterých jsou rodiče přesvědčeni, že jsou již vývojově neodpovídající, nicméně typicky dětská až mírně infantilní hraje je na začátku školní docházky ještě přijatelná
7+		hry už jsou obvykle realistické, děti vyžadují hry, při kterých se mohou rozvíjet a využívat znalosti a dovednosti, které nabývají ve škole, pro takto staré děti je typické, že rozlišují hry pro „male“ a „velké“ děti

9 STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK A PUBESCENCE

9.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
12-15		přechod k formálnímu – abstraktnímu myšlení – hypotetické uvažování – logické operace bez pomoci konkrétních představ chápání abstraktních pojmů a uvažování o nich posiluje logické myšlení a paměť, abstraktní myšlení hypoteticko-deduktivní schopnosti – vyvodit závěr z hypotéz a nikoli pouze z reálných pozorování stadium formálních logických operací

9.2 MOTORICKÝ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
10-12		aktivita výkonnost
12-15		zhoršení koordinace snadná unavitelnost

9.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
10-15		začínají se projevovat rozdíly ve skupinách složených na základě pohlavního rozlišení – dívčí a chlapecké skupiny se liší v zaměření, velikosti a hierarchii i typem převažujících vztahů při hledání a vytváření vlastní identity mají význam vrstevnické skupiny
12-15		labilita emocí, změny nálad, impulzivita, nestálost a nepředvídatelnost reakcí, více introverze, zranitelnost, citlivost ke kritice snaha o dospělé chování, sexuální zvědavost potíže s přijetím sebe sama odpoutání od rodiny, rozvoj osobní identity

9.4 SEBEOBSLUHA

rok	měsíc	funkce
12+	0	dítě je schopné plně sebeobsluhy, je schopné jednoduchých úkonů v přípravě jídla – např. je schopné si namazat housku, uvařit čaj

9.5 HRA

rok	měsíc	funkce
12+		hra již je výhradně realistická a obvykle se odehrává ve skupině; děti se začínají zajímat o složitější hry (např. šachy), stoupá zájem o hry počítačové zájem i ochota o hru s mladšími dětmi – i sourozenci – může být limitovaná

10 ADOLESCENCE

10.1 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
16+		stadium formálních operací, uvažují nezávisle na přítomnosti, vytvářejí si a testují hypotézy tzv. propoziční myšlení (proposition = výrok) – jde již o schopnost testovat logiku výroku intelektuální potenciál dosahuje svého vrcholu, není dosud doplněn o životní zkušenost flexibilita uvažování kognitivní komplexnost, abstraktní myšlení

10.2 MOTORICKÝ VÝVOJ

rok	měsíc	funkce
16+		tělesný vývoj se stabilizuje, fyzická odolnost a výkonnost se zvyšují

10.3 HODNOCENÍ SOCIÁLNÍHO VÝVOJE

rok	měsíc	funkce
16+		sebepojetí a sebehodnocení se stále proměňuje potřeba emočních prožitků, partnerské vztahy završuje se rozvoj identity rozvoj mužské a ženské role úplné uvědomování vlastní sexuality, sexuální potřeba se stává potřebou psychosociální

10.4 SEBEOBSLUHA

rok	měsíc	funkce
16+		adolescent v 16. roce života by měl být plně schopen samostatného života, omezeny mohou být ještě schopnosti hospodařit s vlastními prostředky
18+		mladý dospělý musí být schopen zcela samostatného života

10.5 HRA

rok	měsíc	funkce
16+		adolescenti zcela ztrácejí zájem o hru a považují ji za dětskou záležitost, projevuje se zájem o sport, eventuálně aktivity charakteristické pro vrstevnickou referenční skupinu (např. skateboard), pro adolescenty je typické bezcílné chování a nuda (hovorově označováno jako „poflakování“) – často ve skupinách, ale i o samotě, v daném vývojovém stadiu se jedná o variantu normy ochota ke hře s mladšími dětmi může být stále limitována, ale již se rozvíjí v podobě tzv. praktikantů na letních dětských táborech apod.
18+		mladí dospělí mohou mít již specifické koníčky a zájmy, rozvíjí se zájem o hru s mladšími dětmi, mladí dospělí nacházejí v těchto aktivitách smysl a velmi často se angažují jako vedoucí kroužků apod.

11 ZÁZNAM O HODNOCENÍ VÝVOJOVÉ ÚROVNĚ

Návrh záznamového archu pro orientační hodnocení vývojové úrovně dítěte.

INFORMACE O DÍTĚTI	
Jméno dítěte:	Datum hodnocení:
Datum narození:	Jméno hodnotitele:
Věk v době hodnocení:	Informace o situaci:

ZDROJE INFORMACÍ		
ROZHOVOR	POZOROVÁNÍ	JINÉ
• s rodičem	• volné hry	• strukturovaná hra
• s dítětem	• interakce rodič–dítě	• dotazník
• s jinou osobou	• interakce s vrstevníky	• jiné

INFORMACE O VÝVOJOVÉ ÚROVNI
K jednotlivým oblastem doplňte získané informace.
MOTORICKÝ VÝVOJ
KOGNITIVNÍ VÝVOJ
SOCIÁLNÍ VÝVOJ
ÚROVEŇ SEBEOBSLUHY

AKTUÁLNÍ ÚROVEŇ OČEKÁVANÉ NORMĚ ORIENTAČNĚ		
odpovídá	odpovídá s drobnými odchylkami	neodpovídá
NAVRŽENÁ OPATŘENÍ		

12 SLOVNÍK POJMŮ

- adjektivum** – přídavné jméno
- adherence** – přilnavost
- adolescentní moratorium** – období experimentů s různými rolemi v období adolescence (např. adolescent začne studovat, poté studium opustí, začne pracovat, později se vrátí ke studiu apod.)
- adverbium** – příslovce
- animismus** – přičítání života neživému
- anticipace** – předjímání, předvídání
- antiidentifikace** – zvláštní typ převzetí identity, člověk dělá přesný opak toho, co po něm chce jeho okolí
- antropomorfismus** – polidšňování
- APGAR test** (také APGAR skóre) – označení pro mezinárodně užívaný bodovací systém používaný k orientačnímu posouzení zdravotního stavu novorozence po narození. Provádí se minutu po porodu a znovu po pěti minutách. Vyjadřuje se třemi čísly v rozpětí od nuly do desítky. Obsahuje 5 subtestů, za každý subtest dítě získává 0, 1 nebo 2 body. Hodnotí se vzhled, srdeční rytmus, reflex iritability, aktivita, respirace
- areola** – pigmentovaný dvorec kolem prsní bradavky
- attachment** – přimknutí, bazální přilnutí, základní interpersonální citová vazba, interakce zajišťující jistotu, pocit bezpečí, spokojenost
- autonomie** – samostatnost, svébytnost
- autonomizace** – osamostatňování
- decentrace** – odpoutání se od sebe sama, schopnost a dovednost posuzovat realitu z více hledisek (kriterií), novým způsobem
- dvojná vazba** – vazba, která se vytváří mezi dítětem a pečující osobou, pokud není v souladu verbální a neverbální složka projevu (např. matka oslovuje dítě něžně, ale má přitom negativní výraz v obličejí)
- dyslalie** – patlavost, narušená výslovnost jedné nebo více hlásek
- emancipace** – osvobození z podřízeného postavení, zrovnoprávnění
- egocentrismus** – pozornost zaměřená na vlastní osobu v jednání i myšlení
- fenomenismus** – znak myšlení dítěte, dítě často posuzuje věc na základě jednoho vnějšího znaku, důraz na zjevnou podobu světa
- Filipínská míra** – metoda hodnocení tělesné zralosti, dítě dosáhne přes vzpřímenou hlavu na ucho na protilehlé straně hlavy
- fontanela** – vazivový lupínek, který se nachází u dítěte na lebce mezi jednotlivými kostmi
- frustrace** – stav při závažném neuspokojení nebo oddálení uspokojení lidských potřeb
- futurum** – budoucí čas
- gestační věk** – věk plodu dle délky těhotenství od prvního dne poslední menstruace před otěhotněním
- grafomotorika** – pohybová aktivita při grafických činnostech, úroveň motorické (pohybové) způsobilosti pro grafický výraz, psaní, obkreslování, kreslení, rýsování
- hranice životaschopnosti** – porodní hmotnost 500 g nebo 24. týden těhotenství
- hrubá motorika** – pohyby celého těla, pohyby velkých svalových skupin
- hypoteticko-deduktivní schopnost** – schopnost vyvodit závěr z hypotéz, a nikoli pouze z reálných pozorování
- identifikace** – ztotožnění se s někým
- identita** – sebepojetí
- identita difúzní** – chaotické pojetí sebe sama, v krajním případě spadá do oblasti patologie, jedinec trpí velkým vnitřním zmatkem a není schopný systematicky směřovat k nějakému cíli
- individuace** – vývojový proces psychologické diferenciacie a zrání osobnosti, získávání relativně nezávislé osobní identity, sebeuskutečnění, rozvoj individuální osobnosti (C. G. Jung)
- instinkt** – vrozený způsob chování
- intuitivní rodičovské chování** – takové chování, které je dítěti srozumitelné a příjemné (např. při hovoru rodič ke svému malému dítěti mluví zvýšeným hlasem, dětsky žvatlá, mluví pomaleji a s jiným rytmem řeči, dělá doprovodné nápadné pohyby apod.)
- imprinting** – vtištění – specifická forma učení, která trvá relativně krátkou dobu po narození a během které si mládě fixuje podobu prvního pečujícího tvora, kterého vidí, tvoří základ pro připoutání dítěte k rodičům
- iritabilita** – dráždivost
- jemná motorika** – řízena aktivitou menších svalů, motorika prstů a artikulačních orgánů
- lanugo** – jemné chmýří plodu a novorozence
- lateralita** – dominance nebo preference jedné strany, nerovnoměrné využívání párových hybných (ruka, noha) a senzorických (oko, ucho) orgánů
- lokomoce** – pohyb
- magičnost** – znak dětského myšlení, kdy je interpretace světa zjednodušována fantazií
- milia** – retenční cystičky mazových žláz na nose u novorozence
- negativismus** – opačné chování, než jaké je očekáváno nebo požadováno, resp. než jak je vyžaduje daná situace

období vzdoru – vývojová etapa života dítěte charakteristická negativismem (dítě odmítá vše, co se mu nabízí, vzteká se, pláče, křičí apod.), nastupuje kolem osmnáctého měsíce života dítěte a je důležitou fází v procesu osamostatňování se

permanence – stálost

pohlavní identita – uvědomění si, že pohlaví je trvalým, neměnným znakem, chápání sebe jako muže či ženy ve shodě s biologickou pohlavní realitou

pozitivní adherence – ochota dodržovat

predeterminace – předurčení

preference – upřednostnění

prézens – přítomný čas

primární pečující osoba – osoba zajišťující uspokojení převážné většiny biologických i psychologických potřeb dítěte

propoziční myšlení – myšlení operující se slovy, větami, pojmy

prosociální – skutky a činy konané ve prospěch druhých

receptivita – otevřenost podnětům okolního světa

reflex – neměnná odpověď organismu na dráždění receptorů zprostředkovaná reflexním obloukem

reflex podmíněný – typ učení, pouze dočasné, opakovanými situacemi se může posilovat nebo naopak vyhasíná, pokud chybí podněty, které jej vyvolaly. Vzniká tzv. podmiňováním. (např. pokud po určitém chování přijde odměna, bude takové chování praktikováno častěji)

reflex nepodmíněný – automatická reakce, je vrozený s trvalým spojením smyslového a výkonného orgánu, za odpovídajících podmínek se dostavuje vždy a stereotypně (např. ochranné reflexy – kýchací, kašlací, mrkací)

reflex vrozený – nepodmíněný reflex

reflex novorozenecký – nepodmíněný reflex novorozence – hledací, sací, polykací, obranný, orientační a úchopový

reflex hledací – nepodmíněný reflex novorozence - při dotyku tváře o prs nebo prstem o tvářičku se novorozenec otočí a hledá bradavku

reflex Moorův – nepodmíněný reflex novorozence – prudký, úlekový reflex, projevující se v případech, kdy novorozenec cítí, že padá, případně ztrácí rovnováhu, symetricky rozhodí ručičky i nožičky. Přetrvává i po prvních 6 týdnech, do 4 měsíců obvykle vymizí

reflexní chůze (chůzový automatismus) – nepodmíněný reflex novorozence – při dotyku nohou pevného povrchu novorozenec napodobuje chůzi

reflex úchopový – nepodmíněný reflex novorozence – silné sevření dlaně, v prvních hodinách po narození je stisk tak silný, že udrží celou jeho hmotnost

reflex šermířský (tonický šíjový reflex) – nepodmíněný reflex novorozence, přítomen do 4. měsíce, hlava je otočena na jednu stranu, jedna končetina je v extenzi (natažená), druhá v semiflexi (ohnutá)

reflex plantární (Babinského reflex) – nepodmíněný reflex novorozence – pokud je drážděno chodidlo dítěte od paty směrem k prstům po krajní straně chodidla, roztáhne novorozenec prsty do vějíře a nožku stáhne. Je přítomno do 12.–16. měsíce.

regresivní nápodoba – vyspělejší napodobuje méně vyspělého, starší dítě se vrací k chování, které odpovídá mladšímu věku, nápodoba mladšího sourozence

separační úzkost – strach pocíťovaný dítětem, pokud se jeho matka (či primární pečující osoba) vzdálí z dosahu, i jen na velmi krátkou dobu. Je běžnou vývojovou fází, objevuje se mezi 7.–8. měsícem života. Mezi 1.–2. rokem se projevuje především strachem z neznámých lidí a neznámého prostředí, mezi 2.–4. rokem by měla postupně mizet

sukcesivně – následně

teleangiektázie – lokalizované nahromadění rozšířených drobných krevních cév, které lze pozorovat na kůži či sliznici novorozence

tělesná zralost – věku přiměřené růstové a další tělesné parametry, hodnotí se před nástupem školní docházky

teorie attachmentu – teorie citové vazby, přimknutí, která je svázána se jménem John Bowlby. Ten považuje za jednu ze základních potřeb člověka vytvoření bezpečné a jisté citové vazby s pečující osobou.

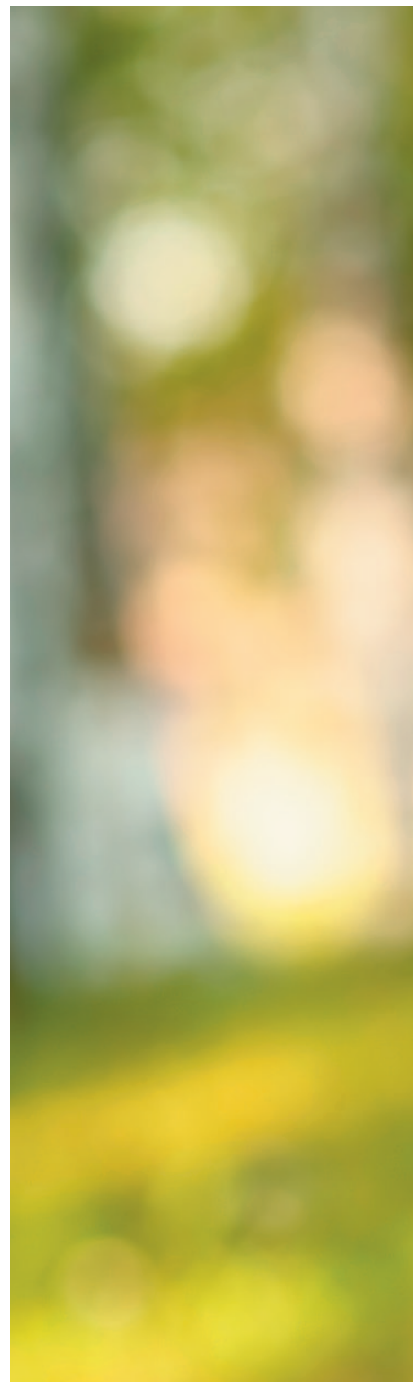
úchop klešťový/špetkový – uchopení předmětu palcem a ukazováčkem, palec se dostává do opozice proti ostatním prstům, mělo by se objevit do 11. měsíce

vizuomotorika – proces a stav koordinace pohybů končetin a zraku

žargon – slangová mluva

13 POUŽITÁ LITERATURA

- Ackerman, M. (2006). *Clinician's guide to child custody evaluations, 2006 edition*. Hoboken, NJ: John Wiley.
- Bednářová, J., Šmardová, V. (2007). *Diagnostika dítěte předškolního věku. Co by mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer press.
- Bouchalová, M. (1987). *Vývoj během dětství a jeho ovlivnění*. Praha: Avicenum.
- Galluhe, D. I., Ozmum, J. C. (2006). *Understanding Motor Development, 6th edn*. New York: McGraw-Hill.
- Garbarino, J. (2008). *Children and the dark side of human experience: Confronting global realities and rethinking child development*. New York: Springer Science / Business Media.
- Garber, D. J. (2010). *Developmental Psychology for Family Law Professionals*. New York: Springer.
- Hunter, S. J., Donders, J. (2010). *Principles and Practice of Lifespan Developmental Neuropsychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kotásková, J. (1969). *Analýza dětské hry a její využití ve výzkumu*. Československá Psychologie, 5.
- Krejčířová, D. et al. (2006). *Vývojová psychologie. 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing a.s.
- Langmeier, J. (1991). *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. Praha: Avicenum.
- Langmeier, J., Krejčířová, D. (1998, 2006) *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Langmeier, J., Langmeier, M., Krejčířová, D. (1998). *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyziologie*. Praha: H&H.
- Piaget, J., Inhelderová, B. (1997). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.
- Pouthas, V., Jouen, F. (2000). *Psychologie novorozence – chování nejmenšího dítěte a jeho poznávání*. Praha: Grada.
- Semrud-Clikeman, M. (2007). *Social competence in children*. New York: Springer Science & Business Media.
- Sheridan, D. M. (2007). *From birth to five years*. New York: Routledge.
- Stahl, P. M. (1999). *Complex issues in child custody evaluations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Švancara J. kol. (1980). *Diagnostika psychického vývoje. 3. vydání*. Praha: Avicenum.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2005). *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum.
- Van Krieken, R. (2005). *The 'best interests of the child' and parental separation: On the 'civilizing of the parents.'* Modern Law Review, 68(1), 25–48.
- Vlach, V., Číperová, V. (1972). *Screeningové vyšetření psychomotorického vývoje kojence*. Čs Pediat, 27, s. 351–354.
- West, K. (2002). *Dobrodružství psychického vývoje*. Praha: Portál.

©Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2013

Orientační hodnocení psychického vývoje dítěte pro sociální práci

ISBN – 978-80-7421-059-4